

Komizm sytuacyjny w *Rozmowie mistrza Polikarpa ze Śmiercią*

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Aleksandra Okopień-Sławińska, *Komizm*, [w:] Michał Głowiński, Teresa Kostkiewiczowa, Aleksandra Okopień-Sławińska, Janusz Sławiński, *Słownik terminów literackich*, red. J. Sławiński, Wrocław 1988, s. 230.
- Źródło: Aron Guriewicz, *Problemy średniowiecznej kultury ludowej*, tłum. Z. Dobrzyński, Warszawa 1987, s. 308–309.
- Źródło: Teresa Michałowska, *Średniowiecze*, Warszawa 1995, s. 520–527.
- Źródło: *Rozmowa mistrza Polikarpa ze Śmiercią*, [w:] Wojciech R. Rzepka, Wiesław Wydra, *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, Wrocław 1984, s. 275.
- Źródło: *Rozmowa mistrza Polikarpa ze Śmiercią*, [w:] Wojciech R. Rzepka, Wiesław Wydra, *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, oprac. M. Włodarski, Wrocław 1984, s. 268–277.

- Źródło: *Rozmowa mistrza Polikarpa ze Śmiercią*, [w:] Wojciech R. Rzepka, Wiesław Wydra, *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, Wrocław 1984, s. 271–273.
- Źródło: *Rozmowa mistrza Polikarpa ze Śmiercią*, [w:] Wojciech R. Rzepka, Wiesław Wydra, *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, Wrocław 1984, s. 273.

Komizm sytuacyjny w *Rozmowie mistrza Polikarpa ze Śmiercią*

Taniec śmierci

Źródło: Wikimedia Commons, licencja: CC 0 1.0.

Dlaczego bawi nas typowy dla *danse macabre* obraz kościotrupa z kosą?

Czasami reagujemy śmiechem na zaskoczenie. Uznajemy za komiczną sytuację, gdy jakiś drobiazg nabiera nagle wielkiego znaczenia, a także, gdy coś, co jest powszechnie uważane za podniosłe, okazuje się absurdalne lub trywialne. Znamienne dla kultury średniowiecza, malarskie i literackie alegorie śmierci odbierały jej patos i powagę. Podobnie jest w *Rozmowie mistrza Polikarpa ze Śmiercią*. Śmierć, która popisuje się przed Polikarpem swoim sprytem, nie budzi strachu, a jednak utwór niesie ze sobą ostrzeżenie. Może trzeba oswoić to, czego się boimy, by móc się nad tym zastanowić?

Twoje cele

- Uzasadnisz zastosowanie komizmu w *Rozmowie mistrza Polikarpa ze Śmiercią*.

- Dokonasz analizy wybranych fragmentów *Rozmowy mistrza Polikarpa ze Śmiercią*.
- Zinterpretujesz wybrane fragmenty *Rozmowy mistrza Polikarpa ze Śmiercią*, dostrzegając w nich komizm sytuacyjny.

Przeczytaj

Formy komizmu

Grecki filozof Arystoteles twierdził, że wśród głównych cech odróżniających ludzi od zwierząt jest umiejętność śmiania się. Wprawdzie w tej kwestii pomylił się, ale prawdą jest, że śmiech to jedna z naturalnych reakcji człowieka, pojawiająca się nie tylko wtedy, kiedy jesteśmy świadkami czegoś zabawnego, ale też wówczas, gdy przykrywamy nim zażenowanie, wstyd, zaskoczenie, a nawet strach.

Wywoływaniu śmiechu służy m.in. [komizm](#). Jest to kategoria estetyczna, którą wyjaśnia się jako:

” Aleksandra Okopień-Sławińska

Komizm

Właściwość charakterystyczną dla pewnych konfiguracji zjawisk spotykanych w życiu lub przedstawianych przez sztukę, wywołującą u obserwatora [...] reakcję w postaci śmiechu i wesołości wykluczającą zarazem silne emocje negatywne, jak np. trwogę, odrazę, rozpacz lub litość.

Źródło: Aleksandra Okopień-Sławińska, *Komizm*, [w:] Michał Głowiński, Teresa Kostkiewiczowa, Aleksandra Okopień-Sławińska, Janusz Sławiński, *Słownik terminów literackich*, red. J. Sławiński, Wrocław 1988, s. 230.

Chociaż przywołana definicja nie jest jedyną, bo teoretycy kultury wciąż spierają się w sprawie źródeł i funkcji tej kategorii estetycznej, wśród różnych postaci komizmu zazwyczaj wymienia się:

Formy komizmu

komizm sytuacyjny	komizm postaci	komizm słowny (językowy)
--------------------------	-----------------------	---------------------------------

<p>sprowadza się do ukazania w dziele takich wydarzeń, które odbiorca powinien postrzegać jako niecodzienne, niezwykle, nietypowe, a przy tym zabawne. Bohater, który znalazł się w takiej sytuacji, bawi, choć sam nie musi być zabawny</p>	<p>polega on na uwypukleniu niektórych cech bohatera, np. związanych z jego wyglądem, zachowaniem czy charakterem. Są one źródłem śmiechu u odbiorcy nawet wtedy, gdy wydarzenia, w jakich ów bohater bierze udział, były zwyczajne, codzienne</p>	<p>bohater może znaleźć się w sytuacji neutralnej, nie mając przy tym cech osobowych czy fizycznych, które wywołują śmiech. Jednak jeśli w jego wypowiedziach pojawią się np. błędy językowe czy logiczne albo nie dopasuje stylu do danej sytuacji – prawdopodobną reakcją czytelnika lub widza będzie rozbawienie</p>
--	--	---

[Mediewiści](#) podkreślają istnienie przejawów komizmu w średniowiecznej sztuce. W tej epoce powstawały m.in. komedie, farsy, satyry, czyli utwory, w których komizm jest jedną z dominant artystycznych.

” Aron Guriewicz

Problemy średniowiecznej kultury ludowej

Jednak mimo że badacze nie podważają obecności komizmu w dziełach powstających w średniowieczu, różnie tłumaczą jego źródła i zakres występowania. Rosyjski teoretyk literatury [Michaił Bachtin](#) twierdził, że komizm jest charakterystyczny dla kultury ludowej, zwanej karnawałową. To efekt reakcji na powagę kultury podniosłej, zdominowanej przez kler. Według tej koncepcji człowiek średniowiecza funkcjonował w dwóch porządkach: oficjalnym, hieratycznym, poważnym oraz nieoficjalnym, karnawałowym, nastawionym na śmiech. Inaczej przejawy komizmu w utworach z tego okresu wyjaśniał inny rosyjski teoretyk – [Aron Guriewicz](#). Uważał, że śmiech wynikał z [groteskowego](#) postrzegania świata, jakie miało charakteryzować ludzi żyjących w średniowieczu. „Fantazja

człowieka średniowiecznego zaciera wszelkie granice między tym, co możliwe i niemożliwe, przepiękne i szkaradne, poważne i komiczne [...]. Ten nieustanny ruch od przeciwstawności obu światów do ich pomieszania [...] jest polem działania „myślenia groteskowego”. [...] Jest to groteska, ambiwalentna i paradoksalna, doprowadzająca do najdziwniejszego połączenia rzeczy i zjawisk wprost przeciwnych naturze [...]. Groteska ta może wywołać wesołość, ale nie niweczy strachu – ona raczej łączy je w jakimś kontrowersyjnym uczuciu, którego komponentem jest zarówno święte przerażenie, jak i wesoły śmiech.

Źródło: Aron Guriewicz, *Problemy średniowiecznej kultury ludowej*, tłum. Z. Dobrzyński, Warszawa 1987, s. 308–309.

Właśnie obecność groteski pozwala wyjaśnić występowanie komizmu w dziełach, które podejmowały tak poważne tematy, jak śmierć. Innym źródłem komizmu mógł być w nich również dydaktyzm typowy dla sztuki i literatury średniowiecza.

Moralizatorski charakter twórczości objawiał się m.in. w tendencji do przyjmowania przez twórców postawy satyrycznej. Jej efektem było przedstawianie wzorców negatywnych, a krytycyzm wobec określonych zachowań wiązał się z ich ośmieszaniem, czemu służył np. komizm sytuacyjny.

Komizm w *Rozmowie mistrza Polikarpa ze Śmiercią*

Pierwowzorem polskiej *Rozmowy mistrza Polikarpa ze Śmiercią* był anonimowy XIV-wieczny dialog pt. *Colloquium de morte* (*Rozmowa o śmierci*). Polski twórca wykazał się dużą samodzielnością – nie tylko przełożył tekst łaciński na polski i zmienił zastosowaną w nim technikę literacką z prozy na wiersz, ale też wyraźnie wzmocnił w swoim dziele obecność komizmu oraz nadał mu charakter satyryczny.

” Teresa Michałowska

Średniowiecze

Mistrz i Śmierć są nierównorzędnymi stronami dialogu. Polikarpus, którego strach rzucił na ziemię, odbierając mu zdolność rozumowania i czyniąc „wiłą”, zamienia się w „ubogiego żaka”,

zadającego pytania, na które występująca w roli nauczyciela Śmierć udziela wyczerpujących odpowiedzi.

Degradacja Polikarpa, spowodowana odwróceniem roli, do jakiej predestynował go jego stan, czyni zeń postać komiczną. Sygnały tej sytuacji znajdujemy zarówno w wypowiedziach Śmierci, traktującej rozmowę lekceważąco, jak w krótkich wstawkach opisowo-narracyjnych, a ponadto w kwestiach samego Polikarpa, który przyznaje się do paraliżującego strachu i zadaje niegodne mędrca pytania. [...]

Polikarp nie ukrywa swego strachu i skierowanymi do rozmówczyni prośbami, aby odsunęła się i odłożyła kosę, pogłębia humorystyczność własnego [konterfektu](#) [...]. Ze słów Mistrza wynika, że przemawia leżąc twarzą przy ziemi. Podnosi się dopiero na zapewnienie rozmówczyni, że ta nie zamierza go jeszcze usieć swą kosą [...].

Naiwność niektórych pytań [...] ośmiesza Polikarpa ostatecznie w oczach Śmierci, budząc jej niepomiarłą irytację. Przerażająca i okrutna postać również zdradza cechy humorystyczne, wynikające z przydania jej czysto ludzkich słabości: lubiąc budzić grozę, znęca się moralnie nad leżącym u jej stóp „nieborakiem”, starając się go przestraszyć zapowiedzią czekających go mąk, łatwo wpada w złość: „nabywa mierziaczki”, pławi się w samochwalstwie i podkreśla swą nieograniczoną moc. [...]

Jędrny, obrazowy i nie pozbawiony akcentów humorystycznych język dialogu niewątpliwie przyciągał audytorium, do którego utwór był adresowany. Dochowany zapis tekstu [...] pełnił – jak się domyślamy –

rolę scenariusza widowiska. Inspirowany przez środowisko kościelne spektakl o śmierci, [...] jeśli miał trafić do słuchaczy, musiał ich przyciągać i pobudzać ich wyobraźnię. Siejąc grozę, winien jednocześnie zabawiać, a nawet rozśmieszać. Humorystyczność postaci dialogu, elementy komizmu sytuacyjnego czy wreszcie śmieszność sprzeczących się person – wszystko to służyło przesączeniu do umysłu widza [...] posępnej refleksji o przemijaniu i nicości.

Źródło: Teresa Michałowska, *Średniowiecze*, Warszawa 1995, s. 520–527.

Taniec śmierci (litografia)

Źródło: Wellcome Collection gallery, dostępny w internecie: commons.wikimedia.org, licencja: CC BY 4.0.

” *Rozmowa mistrza Polikarpa ze Śmiercią*

Polikarpus, tak wezwany,

Mędrzec wielki, mistrz wybrany,

Prosił Boga o to prawie,

By uźrzał śmierć w jej postawie.

[...]

Uźrzał człowieka nagiego,
Przyrodzenia niewieściego,
Obraza wielmi skaradego,
Łoktuszą przepasanego.

[...]

Wypięła żebra i kości,
Groźno siecze przez lutości.
Mistrz widząc obraz skarady,
Żółte oczy, żywot blady,
Groźno się tego przelęknął,
Padł na ziemię, eze stęknął.
Gdy leżał wznak jako wiła,
Śmierć do niego przemowiła.

Mors dicit:

Czemu się tako barzo lękasz?
Wrzekomoś zdrow, a wźdy stękasz!

[...]

Otoż ci przed tobą stoję,
Oględaj postawę moję:
Każdemu się tak ukażę,
Gdy go żywota zbawię.
Nie lękaj się mie tym razem,
Iż mię widzisz przed obrazem.
Gdy przydę, namilejszy, k tobie,
Tedy barzo zeckniesz sobie:

[...]

Wstań, mistrzu, odpowiedz, jestli umiesz!
Za po polsku nie rozumiesz?

Snadź ci Sortes nie pomoże,
Przeleknąłeś się, nieboże!
Już odetchni, nieboraku,
Mow ze mną, ubogi żaku,
Nie boj się dziś mojej szkoły,
Nie dam ci czyścić epistoły.

Magister respondit.

Mistrz przemówił wielmi skromnie:
Lęknąłem się, eż nic po mnie
Ta mi rzecz barzo niemiła,
Iżeś mię tako postraszyła;
By była co przykrego przemowiła,
Zerwałaby się we mnie każda żyła;
Nagle by mię umorzyła
I duszę by wypędziła. [...]

Mors dicit:

[...]
Wstań ku mnie, możesz mi wierzać,
Nie chcęć się dzisiaj zniewierzać!
Wstał mistrz jedwo lelejąc się,
Drżą mu nogi, przeleknął się.
[...]

Magister dicit:

[...]
Chcem do ciebie poczty nosić,

Aby się dała przeprosić;
Dałbych dobry kołacz upiec,
Bych mógł przed tobą uciec.

Mors dicit:

Chowaj sobie poczty swoje,
Rozdrażnisz mię tyle dwoje!
W pocztach ci ja nie korzyszcze,
Wszystki w żywocie zaniszczę.

[...]

Toć me nawięcsze wiesiele,
Gdy mam morzyć żywych wiele:
Gdy się jime z kosą plesać,
Chcę jich tysiąc pokęsać.

[...]

Filozofy i gwiazdarze,
Wszystki na swej stawiam sparze;
Rzemieślniki, kupce i oracze,
Každy przed mą kosą skacze;

[...]

Powiem ci o mej kosie,
Jedno jej powąchaj w nosie,
Chcesz-li spatrzeć, jako ostra -
Zapłacze nad tobą siostra,

Mistrzostwać nic nie pomoga,

W ocemgnieniu wezdrzysz noga;

Jedno wyjmę z puzdra kosy,

Natychmiast smienisz głosy.

[...]

Magister respondit:

Jać nie wiem, s kim się ty zbracisz,
Gdy wszystkie ludzie potracisz,
Gdy wszystkie ludzie posieciesz -
A gdzież sama ucieciesz?
Wszędyć trzeba ludzkiej przyjaźni,
By cię zgrzeli w swojej łaźni,
Aby się w niej napociła,
Gdyby się urobiła -
A potem lepiej <robiła>.

Mors dicit:

Owa, ja tu ciebie smyję,
W ociemgnięciu zetnę szyję.
Czemu się tako z rzeczą wciekasz,
Snać tu jutra nie doczekasz!
Mowisz mi to tako śmieie,
Utnęć szyję i w kościele!
Otoś, mistrzu, barzo głupi,
Nie rozumiesz o tej kupi:
[...]
W grzechu się ludzkim kocham,
A tego nigdy nie przeniecham.
Duchownego i świeckiego,
Zbawię żywota każdego,
A każdego morzę, łupię,
O to nigdy nie pokupię:
Kanonicy i proboszcze

Będą w mojej szkole jeszcze,
I plebani s miaszą szyją,
Jizto barzo piwo piją
I podgardłki na pirsjach wieszają;
[...]
Panie i tłuście niewiasty,
Co sobie czynią rozpasty,
[...]
Szlachcicom bierzę szypy, tulce,
A ostawiam je w jenej koszulce;
[...]
Wszytki, co na ostre gonia,
Biegam za nimi s pogonią;
Kto się rad ku bitwie miece,
Utnę mu rękę i plece,
Rozdzielę ji [s] swoją miłą,
A ostawię ji prawym wiłą;
Chcę mu sama trafić włosy,
Iże smieni głosy.
[...]

Magister dicit:

[...]
Chciałbych otmowić z tobą:
Mógł-li bych się skryć przed tobą,
Gdybych się w ziemi chował
Albo twardo замуrował?
Zali bych uszedł twej mocy,
Gdybych strzegł we dnie i w nocy?

Temu bych uczynił [wrożę](#)
I postawił dobrą strożę.

Mors dicit:

Chcesz-li tego skosztować,
Dam ci się w żelazie [skować](#)
I też w ziemi zakopać -
Ale cię pewno potrzepię,
Jedno sobie kosę sklepię.
[...]

Magister dicit:

Miła Śmierci, nie mow mi tego,
Zbawisz mię żywota mego;
Już ci nie wiem, coć mi się złego stało:
[...]

[Głowa mi się wkoło toczy,](#)
S niej chcą wypaść oczy.

Mors dicit:

Czemu się tak wiele [przeciwasz,](#)
[Mirziączki se mną nabywasz!](#)
Nikt się przede mną nie skryje,
Wszystkiem żywem utnę szyje:
Sama w lisie jamy łążę,
Wszystki [liszki w zdrowiu każę;](#)
Za kunami łążę [w dzienie,](#)

Łupieże dam na odzienie;
Ja dawię gronostaje
I wiewiorkam się dostaje;
Jać też kosą siekę wilki,
Sarny łapam drugiej filki;
Przez płoty chłopie
Gonię żorawie i dropie;
Z gęsi też wypędzam duszki,
Pierze ddam na poduszki -
Żwierzęta i wszystkie ptaki
Ja posiekę, nieboraki.
niosą,
Ci byli pod mą kosą.
[...]

Jinako morzę złe mnichy,
Ktorzy mają zakon lichy,
Co z klasztora uciekają,
A swej wolej pożywają.
Gdy mnich pocznie dziwy strojić,
Nikt go nie może ukojić;
Kto chce czynić co na świecie,
Zły mnich we wszystko się miece.
Jestli wsiędzie na szkapicę,
Wetknie za nadrę kapicę,
Zawodem na koniu wraca,
A często kozielce przewraca.
Kiedy mnich na koniu skacze,
Nie weźrzałyby na najlepsze kołacze;
Umaże się jako wiła,

A wżdy mu ta rzecz barzo miła.
Gdy piechotą jimie biegać,
Muszę mu naprzod zabiegać.
Azaż ci ji czarci niosą,
Jedwo ji pogonię z kosą!
Nie dba, iż go kijem biją,
Zawod biega z krzywą szyją;
A drugdy mu zbiją plece,
A wżdy się w niem coś złego miece –
A wżdy za niem biegać muszę,
Aż s niego wypędzę duszę.
Mowię to przez kłamu wierę,
Dam ji czartom na ofierę.

Źródło: *Rozmowa mistrza Polikarpa ze Śmiercią*, [w:] Wojciech R. Rzepka, Wiesław Wydra, *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, oprac. M. Włodarski, Wrocław 1984, s. 268–277.

Słownik

groteska

kategoria estetyczna; do jej głównych cech należą m.in.: łączenie różnych zasad rządzących światem (np. baśniowości i realizmu), brak jednolitego nastroju (powaga i śmiech), obecność fantastyki sprzecznej ze zdroworozsądkowym postrzeganiem świata, niejednorodność stylistyczna (patos i wulgarność)

komizm

właściwość pewnych zjawisk obecnych w życiu lub sztuce, wywołujących u obserwatora/ uczestnika/ odbiorcy reakcję w postaci śmiechu; jedna z najważniejszych kategorii estetycznych

mediewista

nazwa wywodzi się z języka francuskiego, ale ma źródła w łacińskim określeniu średniowiecza (*medium aevum*); znawca kultury średniowiecznej, badacz

zajmujący się historią, sztuką, filozofią itd. tej epoki

Mapa myśli

Polecenie 1

Napisz tekst liczący co najmniej 80 słów, w którym wyjaśnisz, że autor *Rozmowy mistrza Polikarpa ze Śmiercią* nie ośmieszył wyłącznie ludzi.

Polecenie 2

Ułóż plan wystąpienia, w którym wykażesz, że obecność komizmu sytuacyjnego wynika m.in. z faktu wystawiania *Rozmowy mistrza Polikarpa ze Śmiercią* przed widzami.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Źródło: *Rozmowa mistrza Polikarpa ze Śmiercią*, [w:] Wiesław Wydra, Wojciech R. Rzepka, *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, Wrocław 1984, s. 269.

Ćwiczenie 4

Na podstawie dwóch fragmentów *Rozmowy...* nazwij emocje Polikarpa i wyjaśnij powody jego zachowania.

” *Rozmowa mistrza Polikarpa ze Śmiercią*

Uźrzał człowieka nagiego,
Przyrodzenia niewieściego,
Obraza wielmi skaradego,
Łoktuszą przepasanego.

[...]

Wypięta żebra i kości,
Groźno siecze przez lutości.
Mistrz widząc obraz skarady,
Żółte oczy, żywot blady,
Groźno się tego przelęknął,
Padł na ziemię, eże stęknął.

[...]

Mistrz przemówił wielmi skromnie:
Lęknąłem się, eż nic po mnie.
Ta mi rzecz²¹ barzo niemiła,
Iżeś mię tako postraszyła;
By była co przykrego przemowiła,
Zerwałaby się we mnie każda żyła;
Nagle by mię umorzyła
I duszę by wypędziła.

[...]

Miła Śmierci, nie mow mi tego,
Zbawisz mię żywota mego;
Już ci nie wiem, coć mi się złego stało:

[...]

Głowa mi się wkoło toczy,
S niej chcą wypaść oczy.

Źródło: *Rozmowa mistrza Polikarpa ze Śmiercią*, [w:] Wojciech R. Rzepka, Wiesław Wydra, *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, oprac. M. Włodarski, Wrocław 1984, s. 268–277.

Ćwiczenie 5

Po zapoznaniu się z dwoma fragmentami *Rozmowy...* opisz, w jaki sposób i dlaczego Polikarp chce się spoufalić ze Śmiercią. Na czym polega komiczność tej sytuacji?

” *Rozmowa mistrza Polikarpa ze Śmiercią*

Magister dicit:

[...] Chcem do ciebie poczty nosić,
Aby się dała przeprosić;
Dałbych dobry kołacz upiec,
Bych mógł przed tobą uciec.”

[...]

Magister respondit:

Jać nie wiem, s kim się ty zbracisz,
Gdy wszytki ludzie potracisz,
Gdy wszytki ludzie posieczesz –
A gdzież sama ucieciesz?
Wszędyc trzeba ludzkiej przyjaźni,
By cię zgrzeli w swojej łaźni,
Aby się w niej napociła,
Gdyby się urobiła –
A potem lepiej <robiła>.

Źródło: *Rozmowa mistrza Polikarpa ze Śmiercią*, [w:] Wojciech R. Rzepka, Wiesław Wydra, *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, Wrocław 1984, s. 271–273.

Ćwiczenie 6

Stwórz katalog ofiar Śmierci, opisz każdą z nich, uwzględniając cechy, jakie im kostucha przypisuje.

” *Rozmowa mistrza Polikarpa ze Śmiercią*

W grzechu się ludzkim kocham,

A tego nigdy nie przeniecham.

Duchownego i świeckiego,

Zbawię żywota każdego,

A każdego morzę, łupię,

O to nigdy nie pokupię:

Kanonicy i proboszcze

Będą w mojej szkole jeszcze,

I plebani s miąszą szyją,

Jiżto barzo piwo piją

I podgardłki na pirsjach wieszają;

[...]

Szlachcicom bierzę szypy, tulce,

A ostawiam je w jenej koszulce;

[...]

Wszytki, co na ostre gonia,

Biegam za nimi s pogonią;

Kto się rad ku bitwie miece,

Utnę mu rękę i plece,

Rozdzielę ji [s] swoją miłą,

A ostawię ji prawym wiłą;

Chcę mu sama trafić włosy,

Iżę smieni głosy.

[...]

Ćwiczenie 7

Na podstawie fragmentu *Rozmowy...*, w którym pokazane są śmieszne zachowania Śmierci, napisz, czemu miały służyć elementy satyryczne i komiczne w utworze.

” *Rozmowa mistrza Polikarpa ze Śmiercią*

Sama w lisie jamy łążę,
Wszystki liszki w zdrowiu każę;
Za kunami łążę w dzień,
Łupieżę dam na odzienie;
Ja dawię gronostaje
I wiewiorkam się dostaje;
Jać też kosą siekę wilki,
Sarny łapam drugiej filki;
Przez płoty chłopie
Gonię żorawie i dropie;
Z gęsi też wypędzam <duszki>,
Pierze ddam na poduszki –
Żwierzęta i wszystkie ptaki
Ja posiekę, nieboraki.
Cokoli martwym niosą,
Ci byli pod mą kosą.

Źródło: *Rozmowa mistrza Polikarpa ze Śmiercią*, [w:] Wojciech R. Rzepka, Wiesław Wydra, *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, Wrocław 1984, s. 275.

Ćwiczenie 8

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: Komizm sytuacyjny w *Rozmowie mistrza Polikarpa ze Śmiercią*

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

- 1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;
- 2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);
- 6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

Lektura obowiązkowa

6) Bogurodzica; *Lament świętokrzyski* (fragmenty); *Legenda o św. Aleksym* (fragmenty); *Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią* (fragmenty);

Zakres rozszerzony

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

1) odczytuje tekst w jego warstwie semantycznej i semiotycznej;

2) rozumie pojęcie tradycji literackiej i kulturowej, rozpoznaje elementy tradycji w utworach, rozumie ich rolę w budowaniu wartości uniwersalnych;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

5) rozróżnia ironię w zależności od celu: satyrycznego, parodystycznego, przejawu drwiny i sarkazmu.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności.

Cele operacyjne. Uczeń:

- uzasadni zastosowanie komizmu w *Rozmowie mistrza Polikarpa ze Śmiercią*;
- dokona analizy wybranych fragmentów *Rozmowy mistrza Polikarpa ze Śmiercią*;
- zinterpretuje wybrane fragmenty *Rozmowy mistrza Polikarpa ze Śmiercią*, dostrzegając w nich komizm sytuacyjny.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/ tablica, pisak/ kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi uczniów, aby obejrzeni w domu fragment filmu *Siódma pieczęć* Ingmara Bergmana (rozgrywka szachowa Antoniusa Blocka ze Śmiercią).

Faza wprowadzająca:

1. Chętna osoba odczytuje na głos fragment *Rozmowy mistrza Polikarpa ze Śmiercią* zamieszczony w sekcji „Przeczytaj”, a następnie nauczyciel zadaje pytanie: *Jakie widzicie podobieństwa, a jakie różnice w przedstawieniu śmierci w utworach średniowiecznych i we fragmencie filmu? Uczniowie dzielą się refleksjami, a nauczyciel podkreśla, że filmowa rozgrywka ze śmiercią jest przykładem wykorzystania toposu kulturowego.*
2. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat i cele zajęć oraz wspólnie z uczniami ustala kryteria sukcesu.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie indywidualnie zapoznają się z treściami w sekcji „Wprowadzenie” oraz „Przeczytaj”. Chętna osoba podsumowuje informacje na temat rodzajów komizmu.
2. Nauczyciel prosi uczniów o wykonanie trzech poleceń. Młodzież może je zrealizować w parach.
 - Wypiszcie przykłady z tekstu będące ilustracją komizmu sytuacyjnego.
 - Wyjaśnijcie, na czym polega komizm krytyczny w *Rozmowie mistrza Polikarpa ze Śmiercią*.
 - Czy zgadzacie się ze stwierdzeniem, że zastosowany komizm ma na celu osłabienie lęku przez śmiercią? Uzasadnijcie swoje zdanie.

- 3. Praca z multimediami.** Cała klasa zapoznaje się z treścią multimediami i wykonuje w parach polecenie 1. Następnie wybrana osoba prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia ją, udziela też uczniom informacji zwrotnej. Polecenie 2 z sekcji „Mapa myśli” uczniowie wykonują indywidualnie. Wybrana osoba prezentuje odpowiedź na forum klasy.
4. Uczniowie zostają podzieleni na 3 grupy. Każdy zespół rozwiązuje ćwiczenia od 1 do 8 zawarte w sekcji „Sprawdź się”. Następnie, aby uzasadnić poprawność rozwiązań, omawiają je na forum klasy. Po wyznaczonym czasie następuje wspólne omówienie wszystkich rozwiązań.

Faza podsumowująca:

1. Omówienie ewentualnych problemów z rozwiązaniem ćwiczeń z sekcji „Sprawdź się”.
2. Nauczyciel ponownie odczytuje temat lekcji i pyta uczniów, co zapamiętali z lekcji. Zadaje również pytania podsumowujące i prosi wybranych uczniów o odpowiedzi.
 - Jakiego wyróżniamy typy komizmu?
 - Który typ komizmu został zastosowany w utworze *Rozmowa mistrza Polikarpa ze Śmiercią*?

Praca domowa:

1. Odszukaj utwór literacki lub filmowy, w którym ukazana jest rozgrywka ze śmiercią. Zrecenzuj to dzieło.
2. Napisz krótki tekst, w którym odpowiesz na pytanie: W jaki sposób komizm przejawia się w zachowaniu Śmierci?

Materiały pomocnicze:

- Marek Żukow Karczewski, *Taniec śmierci (Dance macabre)*, „Życie Literackie” 1989/43.

- T. Wojczak, *Dialog mistrza Polikarpa ze Śmiercią a średniowieczna kultura ludowa. Symbolika utworu i jej percepcja*, [w:] *Widzenie Polikarpa. Średniowieczne rozmowy człowieka ze śmiercią*, pod red. A. Dąbrówki i P. Stępnia, Warszawa 2014, s. 113-123.

Wskazówki metodyczne

- Multimedia bazowe można wykorzystać w fazie podsumowującej lekcji.